

Konference k desetiletí Společnosti Petra Parláře

Ing. arch. Eva Špačková - Na křídlech vítězství

(2460 let historie architektonického soutěžení aneb co všechno se může stát, když soutěží architekti)

Anotace

Stručné představení architektonických soutěží v dějinách architektury má upozornit na to, které významné stavby v různých obdobích vznikly po výběru architekta soutěží mezi více návrhy. Pestrá historie soutěžení, osudy jejich života i výsledků na příkladech ze světa i blízkého okolí.

Úvod

Bohyně vítězství v řecké mytologii byla Níké (latinsky Victoria). Po rodičích získává nadání a schopnosti - její matkou je Styx (nenávisť) a otcem Pallás (boj), jejími sourozenci jsou Biá (moc, násilí), Zélos (ctižádost, rivalita) a Kratos (síla). Společně pomohli Diovi v boji proti Titánům o vládu nad světem. Níké byla zosobněním vítězství a těšila se vážnosti mezi bohy i lidmi a všichni toužili po její přízni. Přinášela vítězství v boji i v uměleckém a sportovním zápolení. Byla zpodobována jako krásná žena v pohybu nebo letící, s vlajícím šatem a velmi často okřídlená, s věncem vítězů a palmovou ratolestí. K nejnámějším podobám této bohyně patří helénistická kopie díla neznámého řeckého sochaře: torzo sochy, nalezené na řeckém ostrově Samothráké. Níké Samothrácká je vystavena v pařížském Louvru.

Soupeření a spolupráce patří mezi různé druhy a formy vztahů mezi lidmi. Sociolog Zygmunt Bauman uvádí, že „badatelé ovlivnění Darwinovou evoluční teorií se ve svých interpretacích rozcházejí, například v názoru na to, zda máme od přírody sklon ke konkurenci, nebo ke spolupráci. Víme ale, že jednání i hodnocení jednání je v různých kulturách různé.“¹ Etickou hodnotu soupeření i spolupráci dává společenský kontext, ve kterém se odehrávají; nelze tedy obecně považovat spolupráci za dobrou a soupeření za špatné a naopak.

¹ BAUMAN, Z., MAY, T. *Myslet sociologicky. Netradiční uvedení do sociologie* s.34

„K soupeření dochází obvykle tam, kde je něčeho málo a kde si na to dělají nárok dva soupeři, avšak dostat to může jen jeden z nich... Výsledkem je jeden vítěz a druhý poražený.“²

Soupeření může mít v praxi mírnější formu závodu nebo soutěže. Soutěžení je „institucionalizovaná“ forma střetnutí, která probíhá podle řady pravidel, norem, řádů a konvencí. Soutěžení je výzvou k aktivaci sil a zvýšení výkonu všech zúčastněných. Ti, kterým o toto zvýšení výkonu jde, vyhledávají tyto formy konfrontace. Soutěž dává možnost měřit síly s ostatními a aktivovat skryté rezervy. I poražení se mohou od vítěze leccos naučit a využít to v dalším životě. Ve sportovní soutěži se obvykle využívají tři složky: technika, taktika a kondice. Široká taktika a strategie soupeřivých projevů sahá od fyzických výpadů na protivníka po různé metody intrik, lstí a pastí. Soutěže probíhají podle pravidel „fair play“ až po boj „na život a na smrt“ plný zákeřností. Všechny tyto podoby soutěžení můžeme pozorovat nejčastěji ve sportu, ale i v historii a současnosti architektonických soutěží se tyto prvky objevují a soutěžící si pravidelně stěžují na různé formy porušování pravidel soutěžení.

Už 2460 let se stále používá metoda architektonické soutěže jako jeden ze způsobů, jak si vybrat nejlepší návrh nebo řešení architektonického problému. Zájem o architektonické soutěže mezi architekty byl v každé době a v časech nepříznivých ekonomických podmínek se ještě zvyšuje, protože architekti od účasti v soutěži očekávají šanci na získání zakázky nebo aspoň veřejnou prezentaci svojí práce. Rovněž veřejnost se o architektuře dozvídá z komentářů a výsledků soutěží, které jsou u nás medializovány většinou jen tehdy, pokud se k soutěži váže nějaký společensky zajímavý příběh.

Antické Řecko

Za první doloženou soutěž v historii architektury se považuje návrh na válečný památník po Perských válkách na Akropoli z roku 448 př. Kr. Athénská rada vyzvala několik umělců k předložení návrhů, které byly veřejně vystaveny 10 dní, a obyvatelé Athén mohli hlasovat pro vítězný návrh. Athénská rada takto postupovala pochopitelně – významná veřejná stavba je výrazný krok, který bude mít vliv na prostředí po mnoho let, obzvláště pokud nese i symbolický význam. Athény v tomto období zažívaly vrchol kulturního i politického rozvoje.

Na prahu novověku

V roce 1401 uspořádali florentští obchodníci soutěž na návrh bronzových dveří baptisteria, do které bylo vyzváno sedm sochařů. Jedním z nich byl i Filippino Brunelleschi (pozdější autor kupole florentského dómu), ale zvítězil tehdy sotva dvacetiletý Lorenzo Ghiberti. Soutěžící měli ve lhůtě jednoho roku vytvořit a odlít jednu výplň dveří a měli zpracovat týž námět. Oba soutěžní návrhy bronzových reliéfů jsou doposud uloženy v Museo del Bargello ve Florencii. Soutěž posuzovalo 34 porotců a vyslovili se pro Ghibertiho návrh. Pi Joan uvádí, že „Ghiberti sám mluví ve svých Záznamech už jako stařec s hrdotí o svém vítězství v této soutěži a tvrdí, že ostatní soutěžící ze soutěže odstoupili, když viděli jeho jasnou převahu“.³ Ghiberti pracoval na dveřích dvacet let a dokončil je roku 1424. Dveře vzbudily takový zájem, že Ghibertimu bylo svěřeno (tentokrát už bez soutěže) provedení dalších dveří baptisteria, v nichž pak vytvořil svoje největší dílo. Ghibertiho druhé dveře byly zasazeny proti průčelí dómu a dodnes se jim říká „Rajské dveře“.⁴

Filippo Brunelleschi se prosadil až v následující soutěži na kopuli florentského dómu Santa Maria del Fiore roku 1419. Vedení stavby se ujal roku 1420, přičemž „vynálezcem a správcem hlavní kupole“ se stal až roku 1423. První kámen lucerny byl položen roku 1445 a autor, který zemřel roku 1446, kupoli nespátřil dokončenou. Stavba byla zcela dokončena až roku 1448. Kupole je od svého

---

² KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi* s.40

³ Podle PIJOAN, J. *Dějiny umění*, díl 5., česky 2. vyd. 1979, s. 138

⁴ Podle PIJOAN, J. *Dějiny umění*, díl 5., česky 2. vyd. 1979, s. 135-145

vzniku dodnes všeobecně obdivována a uznávána a „je možná jednou z duchovně nejuniversálnějších staveb lidstva“.⁵

Od renesance vznikaly jako centra umění a uměleckého vzdělávání akademie, např. Římská Accademia di San Luca od roku 1577 nebo Académie d'architecture v Paříži. Akademie podporovaly umělecké a architektonické soutěže a jejich vliv působil až do konce 19. století. Akademie podporují diskuse o teorii a praxi v architektuře a využívají k tomu formulaci problému, diskusi a posuzování projektů. Akademické soutěže byly čistě teoretickou diskusí nezávisle na stavebním místě a staly se součástí výuky architektů. Soutěže byly ideové – jejich úkolem bylo vyřešit nějaký teoretický architektonický problém.

Akademie nově vytvořily profesi architekta-umělce, oddělenou od stavebního řemesla, a podporovaly vytváření institucionalizovaných architektonických elit.

Průmyslová revoluce

V období průmyslové revoluce ve 2. polovině 18. stol. v době nástupu kapitalismu a rozvoje demokracie a svobodného tisku se soutěžení mění z procesu výběru architektonických elit ke zpřístupnění většího množství návrhů a jejich prezentování před širší veřejností. Je to období počátku moderní otevřené soutěže. Vznikající odborné architektonické spolky začaly vytvářet soutěžní pravidla a řády a dohlížet na regulérnost soutěží.

Například ve Velké Británii proběhly soutěže na Bank of England (1788), Národní galerii (1832) a budovu Parlamentu (1835). V období vlády královny Viktorie bylo někdy pořádáno i sto soutěží do roka. Ve Spojených státech byla v roce 1792 soutěž na Bílý dům a Kapitol. Tyto příklady dokládají, že soutěže se pořádaly zejména na veřejné stavby, které měly zároveň pro veřejnost symbolický význam.

Soutěže ani v minulosti neprobíhaly jednoduše. Například v roce 1884 městská rada v Amsterdamu vyhlásila mezinárodní soutěž na budovu burzy. Přišlo 199 návrhů, ale mezinárodní porota nebyla schopná shodnout se na výsledku, proto bylo deset návrhů odměněno a z odměněných návrhů pět vybráno do druhého kola soutěže. Po roce porota vybrala jako vítěze francouzského architekta L. M. Cordonniera. Po vyhlášení výsledku vypukl rozruch a argumentovalo se, že vlastně ani není potřeba novou burzu stavět, a autor vítězného návrhu byl obviněn z plagiátorství. Svoji roli sehrálo i to, že se vítězem měl stát cizinec. Po měsících rozporů se městská rada rozhodla udělit ceny podle rozhodnutí poroty, ale s podmínkou, že není povinna postavit oceněný návrh. Nakonec městská rada plány na novou burzu úplně opustila. Po deseti letech (1896) byl přímo osloven architekt Hendrik Petrus Berlage (jehož návrh byl mezi oceněnými z předchozí soutěže) a v tichosti navrhl budovu burzy, která se stala jednou z nejvlivnějších staveb v nizozemské historii architektury. Spekuluje se o tom, že k zakázce se pravděpodobně dostal díky přátelství s tehdejším radním Aldermanem M. W. F. Treubem. Stavba byla dokončena roku 1903.

Těžkosti moderní architektury

Součástí legend o architektonických soutěžích se stala i soutěž na palác Společnosti národů v Ženevě v roce 1927, které se zúčastnilo 376 soutěžících. Očekávané vítězství Le Corbusiera nebylo potvrzeno, protože jeden z konzervativních porotců uplatnil námítku, že návrh byl mechanicky reprodukován, nikoliv proveden tuší. Le Corbusierův soutěžní návrh získal pouze jednu z devíti prvních cen. Stavba byla realizována podle historizujícího návrhu, k němuž byli vyzváni čtyři soutěžící, kteří předložili návrhy v duchu akademismu (navzdory Le Corbusierovým protestům proti výroku poroty). Pro Le Corbusiera byla účast v soutěži trpkým zklamáním, které

---

⁵ Podle PIJOAN, J. *Dějiny umění*, díl 5., česky 2. vyd. 1979, s. 97-104

neváhal vyjádřit: „Zdá se, že vládcové se nevyvíjejí unisono s masami, kterým vládnou, a diplomacie má nepřiměřené sympatie k pozlaceným síním zemřelých králů.“⁶

Cesta k dnešku

Organizace velkých otevřených mezinárodních soutěží je velmi náročná. V současnosti dokážou takovou soutěž zorganizovat jen motivovaní státní zadavatelé, pokud hledají ten nejlepší možný návrh. Francouzský prezident F. Mitterand⁷ měl ambici vystavět v Paříži tu nejlepší architekturu, a tak byly uspořádány velké mezinárodní soutěže – dvě z nich velmi úspěšné, i když rovněž doprovázené mnoha rozpory. V roce 1982 byla vypsaná soutěž na Parc de la Villette (471 návrhů), jejímž vítězem se stal Bernard Tschumi. Mezinárodní soutěž na ukončení osy mezi Louvrem a La Défense v roce 1983 (424 návrhů) vyhrál Johan Otto von Spreckelsen z Dánska. Třetí soutěž na budovu Opery na náměstí de la Bastille přinesla problémy. Ze 756 návrhů porota zprvu nevybrala vítěze; po dlouhé debatě vybrala šest návrhů, které předvedla prezidentu Mitterandovi. Ten vybral jako vítězný návrh Kanadana Carlose Otta, který byl realizován. (Soutěže na budovu Opery v Paříži se v roce 1983 zúčastnili i architekti libereckého SIALu J. Suchomel, J. Eisler a E. Příkryl ve spolupráci s nizozemským ateliérem Van den Broek en Bakema z Rotterdamu, kde v té době působil Z. Zavřel.)⁸ V 80. letech bylo pro soutěže příznivé klima. Odezněl stavební boom poválečných let, kdy byli architekti zaměstnáni natolik, že k účasti v soutěžích neměli čas a ani motivaci. V časech, kdy zakázek ubývá, hledají architekti v soutěžích naději na novou zakázku, mají více času na práci na soutěži a jejich soutěžní návrhy jim mohou přinést i užitečnou publicitu.

U nás do tohoto období spadá osmá soutěž na dostavbu Staroměstské radnice z let 1987-1988.⁹ Byla to v pořadí již osmá soutěž na dostavbu radnice.¹⁰

Jsou ovšem i architekti, kteří se soutěží neúčastní, nebo jen velmi zřídka. Patřili k nim například F. L. Wright, G. Rietveld, Louis Kahn nebo J. J. P. Oud, který svoji neúčast v soutěžích vysvětluje absencí dialogu mezi klientem a zadavatelem a tvrdí, že ze soutěží vycházejí stavby, které neodpovídají společenské potřebě.

Jiní významní architekti se naopak soutěží zúčastňovali pravidelně po celý život – například Alvar Aalto se účastnil nejméně 58 soutěží (25 vyhrál), Eliel Saarinen obeslal přes 20 soutěží (12 vyhrál) nebo Arne Jacobsen s účastí ve dvaceti soutěžích. Je zřejmé, že ve Skandinávii existuje tradice architektonických soutěží, která má vliv i na současnou kvalitu vystavěného prostředí a kompetentní přijímání moderní architektury veřejností.

V současnosti existuje ve světě vedle sebe mnoho typů architektonických soutěží, které se přizpůsobují účelu. Kromě otevřených veřejných soutěží, u kterých je při velkém počtu

---

⁶ CRESTI, C. *Le Corbusier*. Bratislava 1972, s. 27 (překlad E. Špačková)

⁷ Prezentace významných staveb ve speciálním čísle časopisu „Connaissance des Arts“ nazývá období výstavby Paříže v 80. letech „velké dílo“ a vyzdvihuje vliv architektury na městský prostor i kulturní rozvoj. Úvod k tomuto časopisu napsal prezident F. Mitterrand osobně.

⁸ MASÁK, M. *Architekti SIAL*. Praha 2008, s. 177

⁹ Reflexi soutěže na Staroměstskou radnici v letech 1987-1988 se věnuje Rostislav Švácha v článku *O soutěžích obecně*, Praha, online 2009, dostupné z: <http://www.stavbaweb.cz/Stavba-mesice/O-soutezich-obecne.html>

¹⁰ historií soutěží na Staroměstskou radnici v Praze se zabývala Regina Loukotová ve své doktorské práci na FA ČVUT v Praze nazvané *Dům, který nebyl už nikdy znovu postaven. Role veřejnosti v osmi architektonických soutěžích na dostavbu Staroměstské radnice v Praze*.

přihlášených návrhů často náročná organizace i hodnocení, probíhají soutěže vyzvané, kdy jsou k účasti osloveni jen vybraní architekti. Mnohé soutěže nemají nezávislou porotu, ale návrhy vybírají investoři, někdy s pomocí architektů jako konzultantů (např. soutěž na budovu banky v Hongkongu 1979, Norman Foster).

Soutěže v českém prostředí

První kroky

Historik architektury Rostislav Švácha uvádí jako první doloženou soutěž v českých zemích výzvu opata kláštera v Kladrubech z roku 1711 architektům Janu Blažejí Santinimu a Kryštofu Dientzenhoferovi, kteří měli navrhnout přestavbu klášterního chrámu. Vítězem se tehdy stal J. B. Santini.¹¹

Národ sobě

V 19. století probíhalo množství soutěží, veřejných a zpravidla anonymních. Pořádaly je různé instituce veřejné i soukromé. O soutěžích se veřejnost dozvěděla z dobového tisku a často se vedly i v menších městech debaty o návrzích i jejich architektech. Občané jako daňoví poplatníci se o soutěže zajímali a sledovali, jaké budovy se postaví z veřejných prostředků.

Soutěž na stavbu Národního divadla se konala v roce 1865. V porotě byli i zahraniční znalci a o výsledcích referoval odborný tisk.

Svobodná republika

Tradice soutěží pokračovala nepřetržitě i ve 20. století. Demokratická první republika vytvářela pro soutěže dobré podmínky, fungoval bohatý spolkový život a rozumět moderní architektuře se veřejnost učila jak ze stránek svobodného tisku, tak i z mnohých realizací. Mladí architekti se už jako studenti intenzivně cvičili v soutěžení a prezentaci svých myšlenek, jak o tom píše např. Karel Honzík ve svých pamětech.¹² Popisuje podrobně, jak Spolek posluchačů architektury pořádal výstavy a organizoval soutěže pro studenty, jejichž tématem byly velmi různorodé úkoly (například soutěž na vymalování spolkové místnosti, soutěž na lustr ve spolkové místnosti, soutěž na literární esej o architektuře, soutěž na dárky profesorům a mnohé další).

Množství soutěží, architektonických i urbanistických, které v období první republiky probíhaly, bylo tak velké, že jen výčet těch nejdůležitějších by byl nad rozsah tohoto článku. Bližší informace o těchto soutěžích nebyly nikdy souhrnně zkoumány. V té době byla v nové republice vysoká úroveň architektury, a to nejen v centrech Praze a v Brně, ale i v menších městech a mnohé stavby byly stavěny na základě výsledků architektonických soutěží.

Výstavbu průmyslového bat'ovského Zlína rovněž provázely soutěže; jedné z nich se jako porotce zúčastnil i Le Corbusier, který nakonec T. Bat'ovi nabídl vlastní návrhy.

Po roce 1929 byla česká architektura poznamenána hospodářskou krizí. Mnohé soutěže vypisované v tomto období byly organizovány i jako forma podpory pro architekty bez stálého zaměstnání a v době útlumu jiných zakázek. Tématem soutěží se stala výstavba bytových domů s malými byty. V roce 1930 vypisuje pražská obec soutěž na domy s minimální plošnou výměrou, další soutěže na malé byty vypisuje Ústřední sociální pojišťovna nebo dělnické stavební družstvo Včela.¹³ Soutěž pořádal i Svaz českého díla na domy pro výstavní osadu Baba v Dejvicích, kde

---

¹¹ ŠVÁCHA, R. *O soutěžích obecně*, Praha, online 2009, dostupné z: <http://www.stavbaweb.cz/Stavba-mesice/O-soutezich-obecne.html>

¹² HONZÍK, K. *Ze života avantgardy: vzpomínky architektovy*. 1. vyd. 1963, s. 10 a 232

¹³ ŠVÁCHA, R. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. 1. vyd. 1985, s. 339-343

měly původně stát typové domky. Z jejich výstavby ale nakonec sešlo, protože stavebníci dali přednost individuálně navrženým vilám.

Kupředu levá

Po komunistickém puči v roce 1948 se podmínky pro svobodné a otevřené soutěžení v architektuře změnily. Předváleční funkcionalističtí architekti byli z velké části levicově orientovaní a někteří z nich byli přímo členy Komunistické strany. Už před válkou na Sjezdu levých architektů (1932) deklarovali požadavky na jednotné plánování a hospodářství, zprůmyslnění stavebnictví a jednotné organizace architektů. Po skončení války se zapojili do realizace těchto plánů a po roce 1948 už této myšlence nic v cestě nestálo. Těsně po válce proběhla soutěž na rekonstrukci Lidic (vítězové Podzemný, Tenzer, Hilský). V roce 1946 byly organizovány dvě velké architektonické soutěže: na novou Staroměstskou radnici a na stavbu kolektivního domu v Litvínově.

Na základě architektonické soutěže z roku 1946 vznikla stavba kolektivního domu v Litvínově. V soutěži bylo 19 návrhů, vítězi se stali E. Linhart a V. Hilský. Návrh byl už v tehdejší době přijat rozporupně, byl označován jako příliš luxusní, „nesocialistický“ a jeho cena měla překročit rozpočet dvouletky o 150%. Projekt byl dokončen až roku 1958 a patří mezi poslední stavby předválečného modernismu; architektura v socialistickém Československu se v té době už ubírala jiným směrem.¹⁴

Po zestátnění všech architektonických praxí do jedné centrální instituce – Stavoprojektu, státem řízeného systému projekčních pracovišť, a po spojení znárodněných stavebních firem do jednotných Československých závodů se zcela změnil systém zadávání zakázek a vyhledávání architekta a projektanta. Soukromé podniky neexistovaly a těm státním přiděloval zakázky stát v souladu s plánovaným hospodářstvím.

O architektonických soutěžích v 60. letech píše ve své disertační práci architektka Lenka Popelová.¹⁵ Od politického uvolnění na konci 50. let počet soutěží začíná znovu narůstat. Architekti ve Stavoprojektu a ostatních státních projekčních organizacích organizují menší lokální ústavní a meziústavní soutěže. Končí éra socialistického realismu a architektura se vrací k moderním vyjadřovacím prostředkům. Po uvolnění společenské atmosféry v 60. letech se do soutěžení vrací svobodnější duch a oblast soutěží byla málo ideologicky omezována. Výsledky významných soutěží ovlivňovaly architekturu (soutěž na československý pavilon EXPO 58 v Bruselu) a byly komentovány v odborném tisku. Z tohoto období pochází i nejocetovanější česká stavba hotelu a televizní věže na Ještědu (Karel Hubáček a kol.), jejíž návrh rovněž vzešel z vnitropodnikové soutěže.

V období 60. let se u nás projevuje rozpor mezi exkluzivitou významných zakázek a stagnací typizované panelové výstavby, kde se kvalita architektury mohla projevit jen výjimečně. Atypické stavby, které ve státních projektových ústavech prošly vnitropodnikovou soutěží, si často udržovaly kvalitu architektonického řešení na maximální možné úrovni.

Na běžnou architekturu měl významný vliv nedostatek moderních stavebních materiálů a technologií, často nedostatek jakéhokoliv stavebního materiálu hlavně pro drobné stavebníky a bytovou výstavbu. Rovněž soutěže na obytné a školské stavby nebyly časté a jejich výsledky neměly praktický význam.

S počátkem normalizace po roce 1968 dochází k útlumu soutěžení v architektuře. Po roce 1970 je vypsané jen několik veřejných architektonických soutěží do roka (tento počet nezahrnuje soutěže

---

¹⁴ ZARECOR ELMAN, K. *Manufacturing a socialist modernity: Housing in Czechoslovakia, 1945-1960*. 1. vyd.

2011, ISBN-13: 978-0-8229-4404-1, autorka se v publikaci podrobně zabývá situací československé architektury v období přechodu od kapitalismu k poválečnému socialismu.

¹⁵ POPELOVÁ, L. *Architektonické soutěže šedesátých let 20. století, publikované na stránkách periodik Architektura ČSR/ČSSR a Československý architekt*. Praha, 2010. Disertační práce. FA ČVUT

ústavní a vnitropodnikové). Je to méně než po roce 1948. Soukromí investoři už dávno neexistovali a normalizační vlády soutěžení nepodporovaly.

Uspořádání velké soutěže na dostavbu Staroměstské radnice v letech 1987-1988 v atmosféře pokusu o demokratizaci socialistického státu pod vlivem sovětské *perestrojky* završuje toto období.¹⁶ Svobodnější debata o výsledcích soutěže a směrech, kterými se architekti ve svých návrzích ubírali, předznamenala zásadní změnu společenské situace.

Po sametové revoluci

V roce 1992 vznikla Česká komora architektů (ČKA), samosprávné profesní sdružení architektů. ČKA nese odpovědnost za profesionální, odborný a etický výkon profese architektů v ČR a za jejich integraci do evropských a jiných profesních struktur. Podle této právní úpravy sdružuje všechny autorizované architekty, jakož i autorizované urbanisty a autorizované projektanty územních systémů ekologické stability (ÚSES).

ČKA dohlíží na regulérnost vyhlášených soutěží a zadávacích řízení v architektuře a urbanismu a k jejich regulérnosti se vyjadřuje.

Regulérnost soutěžních podmínek jednotlivých soutěží posuzuje pracovní skupina pro soutěže (působí od roku 1994). V současnosti jsou vyhlášené, připravované i ukončené soutěže a jejich výsledky zveřejňovány na webové stránce ČKA. Systematický přehled vyhlášených soutěží a jejich výsledků včetně základních statistických údajů (např. počet a typ vyhlášených soutěží, objem finančních prostředků na ceny a odměny ap.) není z veřejně dostupných zdrojů zjistitelný. Jednotlivě jsou informace o soutěžích zveřejňovány na webových stránkách ČKA a v Bulletinech, které ČKA vydává cca 4x ročně (na webu dostupné od čísla 1/2003).

V roce 2011 se pracovní skupina pro soutěže zabývala 49 soutěžemi, 21 soutěží uznala za regulérní, 14 prohlásila za neregulérní. Údaje o počtu požádaných architektonických soutěží, které jsem získala na vlastní žádost z ČKA, zahrnují do počtu soutěží ročně všechny soutěže, včetně soutěžních přehlídek a studentských soutěží, které proběhly po odsouhlasení Komorou. Tyto dílčí údaje nepotvrzují obecně formulované stesky o tom, že soutěží ubývá. Počet soutěží konaných v letech 1993-2011 kolísá kolem průměru 20 ročně. Počet vyhlášených architektonických soutěží od roku 1993 není nižší než v již zkoumaném období 60. let. Šedesátá léta jsou přitom v literatuře i ve vzpomínkách pamětníků připomínána jako období obnovy architektonického soutěžení u nás po útlumu v letech 1948-1958.¹⁷ K tomuto dojmu může přispívat i to, že vzpomínány jsou všechny soutěže bez rozdílu, včetně lokálních, ústavních a podnikových, které probíhaly v rámci jednotlivých projekčních organizací a ve statistice L. Popelové nejsou zahrnuty. Tyto malé soutěže už nejsou v posledních dvaceti letech evidovány, jejich průběh a výsledky nejsou až na výjimky zveřejňovány a mnoho z nich spadá do kategorie „neregulérní soutěž“, tj. soutěž, která probíhá v rozporu se soutěžním řádem ČKA, takže jejich pořadatelé ani účastníci na publicitě nemají zájem.

Samotné údaje o počtu soutěží jsou jenom jedním z prvků, které skládají mozaiku, z níž vzniká podhoubí pro kvalitní architekturu jako základní poznávací znamení nově stavěných i rekonstruovaných staveb i tvorby prostředí.

Architektonické soutěže po roce 2000

Uvádím pro příklad pouze několik soutěží, které proběhly po roce 2000 v České republice. Ilustrují možnosti vývoje, který může v průběhu soutěže a po vyhlášení výsledků a rozhodování o realizaci projektu nastat.

---

¹⁶ Viz ŠVÁCHA, R. *O soutěžích obecně*, Praha, online 2009, dostupné z: <http://www.stavbaweb.cz/Stavba-mesice/O-soutezich-obecne.html>

¹⁷ URLICH, P.; VORLÍK, P.; FILSAKOVÁ, B.; ANDRÁŠIOVÁ, K.; POPELOVÁ, L. *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. Česká technika - nakladatelství ČVUT, 2006.

Soutěž na rozšíření centra Ostravy – Nová Karolina

V roce 2000 proběhla v Ostravě mezinárodní urbanisticko-architektonická soutěž na území po bývalém dole a koksovně Karolina v bezprostřední návaznosti na historické centrum města (vítězové architekti Duda, Kubec, Witeczek, Zubel – Polsko, Slezská polytechnika v Gliwicích). Na totéž místo proběhla architektonická soutěž už v roce 1987, ještě v době, kdy bylo území zastavěno průmyslovými objekty. Plocha byla sanována od průmyslové ekologické zátěže v roce 1997.

V návaznosti na vítězství v soutěži zpracovali architekti z vítězného týmu v roce 2003 urbanistickou studii. Mezi lety 2005 až 2006 dochází ke změně názorů na způsob zastavění území a zástupci města označují návrh ze soutěže jako „*teoretický urbanismus*“ a deklarují záměr najít pro území silného investora. V roce 2006 je vyhlášena developerská soutěž, ve které soutěží pět developerů. Předložené návrhy jsou prezentovány občanům Ostravy na výstavě a v anketě veřejnosti vítězí návrh skupiny Orco a TriGránit. Pro další jednání o výstavbě je nakonec vybrán projekt společnosti Multi Development, který v hlasování veřejnosti skončil na třetím místě. Je velmi těžké spekulovat o tom, proč nebylo přihlédnuto k hlasování veřejnosti, případně proč vůbec byla veřejnost k vyjádření názoru vyzývána. Stavba byla zahájena v roce 2008, podle plánu měla být první část dokončena v roce 2010, otevření obchodního centra Fórum Nová Karolina se konalo až v březnu 2012. Ostravská veřejnost přijímá novou stavbu rozporuplně. Část obyvatel se těší z nového prostředí obchodního centra s prodejny, kavárnami a střešní terasou, kde je pod jednou střechou koncentrováno množství obchodů včetně těch, které opustily původní obchodní prostory v historickém centru. Někteří představitelé ostravské veřejnosti jsou nespokojeni s urbanistickým začleněním stavby do centra města a jeho problematickou návazností na cesty pro pěší a dokonce i pro automobilovou dopravu. Pro svoji charakteristickou krabicovitou architekturu a očekávaný zničující vliv na historické centrum města byla stavba nazvána „*Nová Fukušima*“.

Národní technická knihovna v Praze

Stavba Národní technické knihovny se připravovala od roku 1995. V roce 1998 je pro stavbu nové budovy získána parcela ve vysokoškolském areálu v Praze-Dejvicích a rok poté se zpracovává Projekt Národní technické knihovny jako nové knihovnické instituce včetně stavebního programu pro novou budovu. V roce 2000 je vyhlášena veřejná urbanistická, architektonická a projektová soutěž; vítězí tým AK Architekti - Brychta, Halíř, Králíček, Lešek. V roce 2004 je rozhodnuto o finančním zajištění stavby a výběru projektanta, jímž se stává společnost Helika, a hlavním architektem projektu jsou architekti ze společnosti Projektal architekti, s. r. o. (autoři vítězného návrhu bez V. Králíčka). V průběhu přípravy projektu je zrušen nadzemní objekt garáží a parkování je umístěno pod budovu knihovny, čímž dochází ke změně urbanistického konceptu návrhu.

V roce 2006 je zahájena stavba knihovny a nová budova byla pro veřejnost slavnostně otevřena 9. 9. 2009. Budova se stala laureátem Ceny Klubu Za starou Prahu, která se uděluje každoročně nejlepší novostavbě v historickém prostředí. Stavba získala cenu Grand Prix Obce architektů v roce 2010. (Lidové noviny dne 3. 3. 2011 přinesly zprávu ČTK o zjištění NKÚ, že ministerstvo školství postupovalo při stavbě knihovny neehospodárně a náklady na m² stavby se oproti původním plánům zvýšily o 38%.)

Černá kostka

Ani další pokus uspořádat architektonickou soutěž a postavit budovu podle vítězného návrhu v Ostravě nevyšel. V roce 2004 byla vypsána architektonicko-urbanistická projektová soutěž na budovu Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě, ve které první cenu získali brněňští architekti Kuba a Pilař. „*Vítězný návrh natolik převyšoval ostatní oceněné návrhy, že porota všemi hlasy rozhodla o zrušení druhé ceny a udělení dvou třetích cen,*“ řekl Jiří Carbol, náměstek hejtmána a člen

poroty. Vítězný tým zpracoval projektovou dokumentaci pro provedení stavby a v roce 2008 bylo vydáno stavební povolení. Zastupitelstvo Moravskoslezského kraje ukončilo v roce 2009 přípravu a realizaci projektu podle vítězného návrhu a schvaluje změnu projektu směrem k úspornějšímu řešení s realizací v letech 2012 až 2014. V Ostravě vznikla na podporu stavby knihovny podle projektu architektů Kuby a Pilaře petice, kterou podepsalo 5094 signatářů.¹⁸ V době psaní tohoto textu nejsou veřejně známy žádné přípravné kroky ke stavbě knihovny podle jakéhokoliv návrhu a instituce Moravskoslezské vědecké knihovny dál sídlí v nevyhovujícím prostoru ostravské radnice, který měl být původně pouze dočasným provizoriem.

Národní knihovna v Praze

V roce 2004 zástupci Národní knihovny konzultovali záměr vybudování nové knihovny s představiteli města, kteří souhlasili s umístěním na Letné. Byl předložen investiční záměr na výstavbu nové budovy knihovny (bez bližší specifikace místa a provedení budovy) a zároveň na rekonstrukci Klementina. Vláda České republiky 7. června 2006 schválila zajištění finančních prostředků na přípravu a realizaci nového objektu Národní knihovny ČR.

16. května 2006 (tj. ještě před schválením finančních prostředků vládou) vyhlásila Národní knihovna České republiky podle pravidel UNESCO a Mezinárodní unie architektů (UIA) mezinárodní dvoukolovou architektonickou soutěž na návrh budovy Národní knihovny na Letenské pláni.

Do prvního kola vstoupilo 355 návrhů, do druhého kola postoupilo 8 návrhů. Vítězný návrh vybrala komise jednomyslně a vítězem se stalo studio Future Systems Jana Kaplického, který umístil sklad knih do podzemí a tím porušil soutěžní podmínky, které výslovně uváděly, že sklady v podzemí být nemohou. Průběh soutěže kritizovala Česká komora architektů a architekti kritizovali nekvalitní přípravu i prezentaci mezinárodní soutěže. Proti návrhu Jana Kaplického vystoupil prezident republiky V. Klaus a představitel pražské ODS. Na soud se obrátil ateliér HŠH, který se v soutěži umístil na třetím místě.

Ve sdělovacích prostředcích se střídaly názory zastánců projektu knihovny i jejich odpůrců. O této diskusi se vyjádřil historik architektury R. Švácha: „*O tom, jaký hlas v rozpravě zazní silněji a jaký se potlačí, už od počátku rozhodovala média. Avšak debata v novinách, která si vystačí s vynášením tak prostičkých estetických soudů, doplňovaných nanejvýš jen kladnými či zápornými figurativními metaforami o „chobotniče“ nebo naopak „chuchvalci“ – tedy taková debata ničím důležitým neobohatí ani architekturu, ani její publikum.*“¹⁹

V roce 2008 bylo rozhodnuto, že projekt nové budovy Národní knihovny na Letné nebude realizován a provede se rekonstrukce současného sídla knihovny - Klementina. Jan Kaplický náhle zemřel v Praze v lednu 2009.

V září 2011 byla v Brně slavnostně otevřena autobusová zastávka ve tvaru Kaplického „chobotnice“, umístěná v sídlišti Lesná podle návrhu studenta práv Martina Felgra.²⁰

Charakteristický tvar soutěžního návrhu Kaplického knihovny se mezitím stal symbolickou ikonou univerzálního významu, což dokládá nejen jeho využití pro zastávku hromadné dopravy v Brně, ale i množství dalších znázornění v nejrůznějších jiných souvislostech.

ČTK vydala 28. 6. 2012 tuto zprávu: „*Obvodní soud pro Prahu 1 vyhověl architektonickému studiu HŠH Architekti, které napadlo změny zadání někdejší soutěže na novou budovu Národní knihovny (NK). Soud uznal*

---

¹⁸ <http://cernakostka.cz/>

¹⁹ Viz ŠVÁCHA, R. *O soutěžích obecně*, Praha, online 2009, dostupné z: <http://www.stavbaweb.cz/Stavba-mesice/O-soutezich-obecne.html>

²⁰ Viz zpráva IDNES dostupné z: http://brno.idnes.cz/brno-vyfouklo-praze-kaplickeho-chobotnici-bude-z-ni-zastavka-p5y-/Brno-zpravy.aspx?c=A100614_180317_brno-zpravy_dmk

*argumenty, že porota rozhodla ve prospěch návrhu od Jana Kaplickeého v rozporu se soutěžními podmínkami, a uložil knihovně zaplatit náhradu škody ve výši rozdílu mezi druhou a třetí cenou, tedy 50.000 eur (1,293 milionu korun).*²¹

Rozsudek dosud není pravomocný.

Hodnocení soutěží v současnosti se příležitostně věnují architektonická i populární média. Publikované údaje (málo, nebo dost pořádaných soutěží, jejich výsledky z pohledu následné realizace nebo vlivu na architekturu, soutěžní prostředí, oslovení širší veřejnosti apod.) vycházejí z osobních dojmů a individuálních pozic autorů. Systematická statistika a hodnocení výsledků architektonických soutěží v České republice neexistuje.

Seznam literatury:

- BAUMAN, Z., MAY, T. *Myslet sociologicky. Netradiční uvedení do sociologie*. 2. vyd. 2010. ISBN 978-80-7419-026-1
- CRESTI, C. *Le Corbusier*, slovensky 1. vyd. 1972
- HAAN, H., HAAGSMA, I., *Architects in Competition: International Architectural Competitions of the Last 200 Years*, 1. vyd. 1988. ISBN 90-290-81341
- HONZÍK, K. *Ze života avantgardy: vzpomínky architektovy*. 1. vyd. 1963
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. vyd. 2002, ISBN 80-7178-642-X
- LIPSTADT, E. *The experimental tradition. Essays on Competition in Architecture*. 1. vyd. 1989. ISBN 0-910413-49-5
- LOUKOTOVÁ, R. *Dům, který nebyl už nikdy znovu postaven. Role veřejnosti v osmi architektonických soutěžích na dostavbu Staroměstské radnice v Praze*. Praha 2005. Disertační práce. Fakulta architektury ČVUT
- PIJOAN, J. *Dějiny umění*, díl 5., česky 2. vyd. 1979
- POPELOVÁ, L. *Architektonické soutěže šedesátých let 20. století, publikované na stránkách periodik Architektura ČSR/ČSSR a Československý architekt*. Praha, 2010. Disertační práce. Fakulta architektury ČVUT.
- ŠVÁCHA, R. *Od moderny k funkcionalismu: proměny pražské architektury první poloviny dvacátého století*. 1. vyd. 1985
- TICHÁ, J., BRYCHTA, R., BABÁK, P. *Národní technická knihovna*. 1. vyd. 2009, ISBN 978-80-86504-19-3
- URLICH, P., VORLÍK, P., FILSAKOVÁ, B., ANDRÁŠIOVÁ, K., POPELOVÁ, L. *Šedesátá léta v architektuře očima pamětníků*. 1. vyd. 2006, ISBN 80-01-03413-5
- ZARECOR ELMAN, K. *Manufacturing a socialist modernity: Housing in Czechoslovakia, 1945-1960*. 1. vyd. 2011, ISBN-13: 978-0-8229-4404-1

---

²¹Viz zpráva dostupná z http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/kauzy/kaplickeho-blob-vyhral-nepravem-knihovna-bude-platit_238853.html